

Οι διαστάσεις της δυναμικής της οικογένειας

Στεργούλα Τρέχα

Υποψήφια Διδάκτορας

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Πανεπιστήμιου Αιγαίου

e-mail: trexa@rhodes.aegean.gr

Αναστασία Τσαμπαρλή-Κιτσαρά

Καθηγήτρια

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Πανεπιστήμιου Αιγαίου

email: tsamparli@rhodes.aegean.gr

Το οικογενειακό περιβάλλον έχει αναγνωριστεί ως ζωτικός παράγοντας της κοινωνικής και συναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών. Η έρευνα στο χώρο αυτό έχει εστιάσει στη σχέση γονέα-παιδιού, ειδικά στο στυλ γονικότητας, τις γονικές στάσεις καθώς και τις πρακτικές πειθαρχίας των γονέων.

Τα τελευταία χρόνια οι ερευνητές επέκτειναν το ενδιαφέρον τους και σε άλλους παράγοντες του οικογενειακού περιβάλλοντος όπως ,η ψυχοπαθολογία των γονέων, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά και η συζυγική σχέση. Αυτή η τάση προς μια οικολογική προσέγγιση μαζί με την αυξανόμενη δημοφιλία της προσέγγισης της οικογένειας ως σύστημα για τη θεραπεία των παιδιών, έχει στρέψει την κάποιους ερευνητές στην μελέτη της δυναμικής της οικογένειας η οποία πλέον εξετάζει το παιδί ως μέλος του οικογενειακού συστήματος. Το παιδί αναπτύσσεται και συμπεριφέρεται σύμφωνα με τα αλληλεπιδραστικά πρότυπα (πρότυπα συναλλαγής) ,τα όρια και τους κανόνες που εφαρμόζει η οικογένεια. Κάθε αλλαγή σε κάποιο από τα μέρη του συστήματος επηρεάζει και όλα τα άλλα μέρη. Επομένως, κατανοώντας τη δυναμική της οικογένειας ενός παιδιού κατανοούμε και το ίδιο το παιδί.(Blackbill,White,Wilson,Kitch,1990).

Η δυναμική της οικογένειας ως εννοιολογικό σχήμα συνήθως θεωρείται ότι περιλαμβάνει διάφορες διαστάσεις λειτουργίας της οικογένειας.

Το Family Dynamics Measure II (F.D.M. II) είναι ένα εργαλείο μέτρησης /αξιολόγησης των δυναμικών της οικογένειας βασισμένο στη θεωρία του **Πλαισίου Υγιών Οικογενειακών Συστημάτων** του Laurence,R.Barnhill(1979).

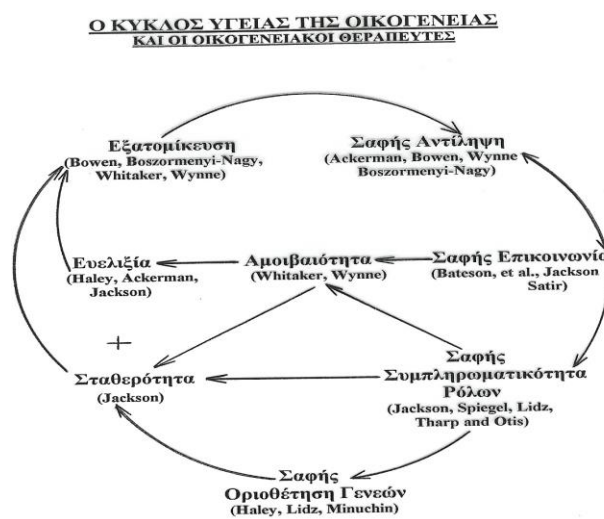
Οι **οικογενειακές δυναμικές** που αναφέρονται στον «*κύκλο υγείας της οικογένειας*» ορίστηκαν από τον Barnhill, ως «**οι μοναδικοί τρόποι με τους οποίους σχετίζονται τα μέλη μιας οικογένειας**».

Σύμφωνα με τον Barnhill,η οικογένεια είναι μια βασική ,αν όχι η βασικότερη μονάδα της ψυχοπαθολογίας. Σημαντικό βήμα στην θεώρηση του υγιούς οικογενειακού συστήματος αποτελεί η επισκόπηση και ο συνδυασμός διαφορετικών θεωριών υγείας και παθολογίας στην λειτουργία της οικογένειας.

Ο όρος «**οικογένεια**» περιλαμβάνει την λειτουργία της οικογένειας ως μονάδας και δίνει λιγότερη έμφαση σε θέματα ατομικής ψυχολογικής υγείας καθώς και σε θέματα που αφορούν στην οικογένεια ως μέρος του ευρύτερου της περιβάλλοντος.

Ο όρος «**υγιής οικογένεια**» αντλείται από τον Ackerman και χρησιμοποιείται εδώ παρόλες τις αδυναμίες του όρου επειδή δηλώνει κάτι πέρα από το «μέτριο», το «φυσιολογικό» ή το «μη-παθολογικό».

Ο Barnhill, δημιούργησε τον «*κύκλο υγείας της οικογένειας*» με βάση τις αρχές της συστημικής θεωρίας και υποστήριξε ότι, σε *υγιείς οικογένειες*, οι διαστάσεις είναι αλληλένδετες, όπως σε ένα *σύστημα*, που βασίζεται στην *αμοιβαία αιτιότητα*, όπου η αλλαγή σε ένα πεδίο, προκαλεί αλλαγή σε άλλο. Οποιοδήποτε σημείο του κύκλου, μπορεί να οριστεί ως η αρχή μιας διαδικασίας *κυκλικής αλληλεπίδρασης*.

Αν επιλέξουμε την **εξατομίκευση** ως εκκίνηση στον κύκλο, η οποία είναι μία πολύ σημαντική μεταβλητή της *υγιούς οικογενειακής λειτουργίας*, και το επίπεδο σε αυτό είναι καλό, βλέπουμε πως μας οδηγεί στην **σαφή αντίληψη** του εαυτού και των άλλων μέσα στην οικογένεια. Ακολουθώντας το τόξο, η *σαφής αντίληψη του εαυτού και των άλλων*, οδηγεί και διευκολύνει την **σαφή (ξεκάθαρη) επικοινωνία** ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας.

Η *σαφής επικοινωνία* βοηθάει επίσης την ανάπτυξη ικανοποιητικής **συμπληρωματικότητας των ρόλων** και την **αίσθησης αμοιβαιότητας** ανάμεσα στα μέλη της.

	Θετικός πόλος	Αρνητικός πόλος
Διάσταση 1	Εξατομίκευση: Αναφέρεται στην ελευθερία της σκέψης, του συναισθήματος και της κρίσης του κάθε μέλους της οικογένειας.	Συγχώνευση: Αναφέρεται σε μη επαρκώς καθορισμένα όρια του εαυτού, σε μια ταυτότητα εξαρτώμενη από άλλα άτομα.
Διάσταση 2	Αμοιβαιότητα: Αναφέρεται στο αίσθημα της συναισθηματικής εγγύτητας, της συμμετοχής ή της οικειότητας που είναι δυνατή ανάμεσα σε άτομα με ξεκαθαρισμένες ταυτότητες.	Απομόνωση: Αναφέρεται στην αποξένωση ή στην αποδέσμευση από τους άλλους.
Διάσταση 3	Ευελιξία: Αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να προσαρμόζεται και να συμβιβάζεται ανάλογα με τις περιστάσεις αλλά και στην διεργασία της αλλαγής.	Ακαμψία: Αναφέρεται στην έλλειψη ευελιξίας, σε ακατάλληλα ή ανεπιτυχή ανταπόκριση σε διάφορες καταστάσεις η οποία είναι στερεότυπη και επαναλαμβανόμενη.

Διάσταση 4	<p>Σταθερότητα:</p> <p>Αναφέρεται στην συνοχή, στην υπευθυνότητα και στις ασφαλείς οικογενειακές αλληλεπιδράσεις.</p>	<p>Αποδιοργάνωση:</p> <p>Αναφέρεται στην έλλειψη σταθερότητας ή συνέπειας στις οικογενειακές σχέσεις. Περιλαμβάνει έλλειψη προβλεψιμότητας και ξεκάθαρης υπευθυνότητας.</p>
Διάσταση 5	<p>Σαφής Επικοινωνία:</p> <p>Αναφέρεται στην ξεκάθαρη και επιτυχημένη ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των μελών και περιλαμβάνει την αναγκαιότητα της επαλήθευσης της επικοινωνίας για να διασαφηνίζονται τα νοήματα και οι προθέσεις.</p>	<p>Ασαφής Επικοινωνία:</p> <p>Αναφέρεται σε αόριστες και μπερδεμένες ανταλλαγές πληροφοριών, σε παράδοξη επικοινωνία, ή απαγόρευση/εμπόδια στην επαλήθευση του νοήματος.</p>
Διάσταση 6	<p>Συμπληρωματικότητα ρόλων:</p> <p>Αναφέρεται σε αμοιβαίως συμφωνημένα πρότυπα συμπεριφοράς ή περιπτώσεις στις οποίες ένα άτομο συμπληρώνει το ρόλο του συντρόφου</p>	<p>Σύγκρουση ρόλων:</p> <p>Αναφέρεται στην έλλειψη ξεκάθαρων προτύπων συμπεριφοράς. Το αποτέλεσμα είναι ασαφής και μπερδεμένη συμπεριφορά και παρατεταμένη σύγκρουση ανάμεσα στα όρια.</p>

Στις «υγιείς οικογένειες» σύμφωνα πάντα με τον Barnhill οι διατάσεις στις οποίες αναφερθήκαμε είναι αλληλένδετες όπως σε ένα σύστημα όπου η αλλαγή σε ένα πεδίο προκαλεί την αλλαγή σε ένα άλλο.

Η *Μέτρηση της Οικογενειακής Δυναμικής II* είναι ένα ερωτηματολόγιο με 66 ερωτήσεις οι οποίες χωρίζονται σε έξι (6) διαστάσεις που έχουν διαφορετικό αριθμό

ερωτήσεων. Η βαθμολόγηση γίνεται σε μορφή 6 σημείων τύπου Likert (από «συμφωνώ απόλυτα» μέχρι «διαφωνώ απόλυτα»). Οι ερωτήσεις στο ερωτηματολόγιο έχουν τυχαία σειρά και διατυπώνονται είτε θετικά είτε αρνητικά. Κάθε διάσταση έχει έναν αρνητικό και έναν θετικό πόλο.

Η *ξεκάθαρη συμπληρωματικότητα των ρόλων (clear role reciprocity)*, διευκολύνει και εν μέρει περιλαμβάνει, *σαφή όρια γενεών (clear generational boundaries)*.

Η *συμπληρωματικότητα των ρόλων (role reciprocity)* και η *ξεκάθαρη οριοθέτηση ανάμεσα στις γενεές (clear generational boundaries)*, οδηγούν σε μία *σταθερή οικογενειακή δομή (stable family structure)*, ενώ η *αίσθηση αμοιβαιότητας (sense of mutuality)* και η *σαφής αντίληψη του εαυτού και των άλλων (clear perception of self and others)*, διευκολύνουν την *ευελιξία (flexibility)* στην ικανοποίηση των αναγκών του ίδιου του ατόμου και των άλλων μελών της οικογένειας χωρίς αυτές να συγκρούονται.

Με μία *σταθερή και ασφαλή δομική βάση (stable and secure structural base)* και την ικανότητα για *ευελιξία (flexibility)*, μπορεί να προκύψει ακόμη μεγαλύτερο επίπεδο *εξατομίκευσης (individuation)* μέσα στην οικογένεια, κάτι που οδηγεί σε ακόμη μεγαλύτερη ανάπτυξη μιας *υγιούς οικογενειακής λειτουργίας (health family functioning)*.

Η ανάπτυξη αυτών των διαστάσεων της *επιτυχημένης λειτουργίας της οικογένειας (successful family functioning)*, δίνει τη δυνατότητα στους κλινικούς για μια θετικά προσανατολισμένη σε στόχους προσέγγιση, επιπρόσθετα με το παραδοσιακό μοντέλο της επίλυσης προβλημάτων, της θεραπείας της παθολογίας. Αναφέρει ο Barnhill, (1975):

Δεν είναι πιθανό ότι μια τέτοια προσέγγιση είναι εξολοκλήρου καινούρια, καθώς φαίνεται πιθανότερο, ότι οι περισσότεροι αν όχι όλοι οι κλινικοί έχουν κάποια ιδέα (ασαφή αν όχι σαφή) για την υγιή λειτουργία της οικογένειας για την οποία κοπιάζουν (σελ. 433).

Περαιτέρω ανάπτυξη της θεωρίας και της έρευνας για την επιτυχημένη λειτουργικότητα της οικογένειας, δεν απαιτεί, βέβαια, μια επικέντρωση στις διαστάσεις που περιγράφηκαν εδώ. Η μεθοδολογία για την επιλογή υγιών οικογενειών, μπορεί να κινηθεί ανάμεσα στην έρευνα για αλληλεπίδραση σε τέτοιες οικογένειες με σκοπό να προσδιορίσει εμπειρικά τα χαρακτηριστικά τους, μέσα στα πλαίσια των διαθέσιμων ερευνητικών εργαλείων.

Παρουσιάζοντας την υπόσταση των οικογενειών σύμφωνα με εμπειρικές μεταβλητές, όπως αυτές που αναπτύχθηκαν μέσα από την έρευνα για την αλληλεπίδραση των μελών της οικογένειας, θα καταστεί δυνατή η ευρεία σύγκριση μεταξύ ποικίλων τύπων οικογενειών που μελετήθηκαν από διάφορες μελέτες για την αλληλεπίδραση, οι οποίες επικεντρώθηκαν στην παθολογία της οικογένειας.

Επομένως, η περαιτέρω κατανόηση της επιτυχούς οικογενειακής λειτουργίας μπορεί να διερευνηθεί με δύο τουλάχιστον τρόπους.

Πρώτον, αν οι επιτυχημένες οικογένειες μπορούν να οριστούν, μπορούν να μελετηθούν για να προσδιοριστούν τα χαρακτηριστικά τους.

Δεύτερον, αν μπορούν να οριστούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των οικογενειών με υγιή λειτουργία, μπορούν να μελετηθούν ποικίλοι τύποι οικογενειών αναφορικά με αυτά τα χαρακτηριστικά.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ackerman, N., (1958), *The psychodynamics of family life*. New York, Basic Books.

White, J.M. (1991), *Dynamics of Family development: A theoretical perspective*. New York: Guilford

Barnhill, R., Laurence (1975), *Dimensions of Healthy Family Interaction*. Dissertation, Southern Illinois University.

Barnhill, R., Laurence, (1979), *Healthy Family Systems*. Family Coordinator 28, 94-100. .

Blackbill, Y., White, M., Wilson, M., Kitch, D (1990), *Family dynamics as predictors of infant disposition*. Infant Health Journal, 11, 113-124.

Bradshaw, J. (1996) Οικογένεια. Αθήνα, Διόπτρα